

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 146 2025

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word via tidskriftens Publicera-sida: <https://publicera.kb.se/samlaren/about/submissions>. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapetets hemsida innan du skickar in. Artiklarna i nästa årgång av *Samlaren* kommer att publiceras löpande online, allt eftersom de accepteras. De artiklar som publiceras före december 2026 kommer att ingå i *Samlaren* 2026. Sista inlämningsdag för recensioner är 1 september 2026. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <https://publicera.kb.se/samlaren/index>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften. Tidigare årgångar av tidskriften finner man här: <https://svelitt.se/samlaren/browse.html>.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapetets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–45–2

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2026

Denna kritik förminskar emellertid inte avhandlingens betydelse av pionjärbete. Studien fungerar både som introduktion till författarskapet och som fördjupning i vissa centrala teman. Även om dessa teman inte behandlas med det djup och den skärpa som den tematiska kritiken inte bara möjliggör utan också fordrar, är avhandlingen viktig och ger en helhetsbild av ett författarskap som onekligen förtjänar större uppmärksamhet. Förhoppningsvis har Engelhardt Titelmans undersökning lagt grunden för fortsatta fördjupande studier av Margolins verk.

Mattias Pirholt

Maria Mårssell, *Fredstematikens kritiska potential. Feminism, militarism och kolonialism hos Frida Stéenhoff, Elin Wägner och Hagar Olsson*. Södertörns högskola. Ellerströms, Malmö 2025.

När krigsherrar ägnat sig åt historieskrivning har fredsvännerna istället författat fiktion. Kanske för att fred känns så avlägset och radikalt annorlunda mot sakernas tillstånd att den bara kan uttryckas i mer spekulativ form? Hur det än må vara med det tar Maria Mårssells litteraturvetenskapliga avhandling *Fredstematikens kritiska potential. Feminism, militarism och kolonialism hos Frida Stéenhoff, Elin Wägner och Hagar Olsson* sitt avstamp i det tillspelet tankväckande uttalandet.

Avhandlingen undersöker fredstematiken i tre feministiska och svenskspråkiga författarskap från början av 1900-talet – Frida Stéenhoff, Elin Wägner och Hagar Olsson – och ställer dem i dialog med både deras lokala Östersjöregions feministiska tanketradition och med deras samtids internationella och koloniala kontext. De skönlitterära texter som närstuderas publicerades mellan 1907–1933, och två verk av respektive författare hamnar i fokus: dramat *Stridbar ungdom* (1907) och den historiska dramaromanen *Ljusa bragder och mörka död. Kulturbistoriska tablåer från 1700-talet* (1915) av Stéenhoff; romanerna *Den befriade kärleken* (1918) och *Den föröddas vingården* (1920) av Wägner; romanerna *På Kanaanexpressen* (1929) och *Chitambo* (1933) av Olsson. Dessa texter har inte blivit särskilt uppmärksammade av tidigare forskning, och i synnerhet saknas förstås det perspektiv som Mårssell valt att anlägga på materialet, dvs ett kolonialkritiskt perspektiv på texternas fredstematik.

I analyserna av det skönlitterära materialet blir det uppenbart att texterna på olika sätt kritiserar

tanken på krig som något naturgivet för mänskligheten. Fred har i denna idé bara blivit till tillfälliga avbrott eller pauser, och endast ett slags krigets negation. I dessa resonemang finns det jag uppfattar som avhandlingens brinnande kärna, nämligen problematiseringen av hierarkiserande dikotomier. Som genusvetare är jag väl bekant med tillvägagångssättet, och hade gärna sett fler referenser till den feministiska debatten i frågan. Trots att alla idoga strävanden efter att upplösa dem hittills har visat sig futila så får det aldrig hindra oss från att fortsätta försöka, och då faktiskt ta stöd i tidigare forskning. Avhandlingens fokus på västerländsk *androcentrism* och *eurocentrism* (maskulinitet som norm och väst som världens centrum) blir i detta avgörande i sätten varpå fredsbegreppet negeras, könas och rasifieras. Motsatspar som krig-fred, aktiv-passiv, man-kvinna, vi-dom, vit-svart, själ-kropp osv återkommer ständigt både i avhandlingens material liksom det ju gör i samhället i stort. Det vänstra ledet är det fina, medan det högra är sämre, vilket till exempel innebär att det högra ledets "fred" konnoteras som feminint och passivt (dåligt), medan "krig" länkas till aktiv och framåtteckande maskulinitet (bra).

Skönlitteratur rymmer dock som alltid intrikata paradoxer. Visserligen lyfter de analyserade texterna fred istället för krig, och dess feminint respektive maskulint kodade konnotationer ifrågasätts. Men samtidigt reproduceras rasifierade implikationer, och parallellt med att fredsrörelsen växer fram samtidigt med kvinnorrörelsen, arbetarrörelsen och väckningsrörelsen runt 1900 så intensifieras den europeiska koloniseringen. Eftersom rasistiska strukturer utgör tidens blinda fläck blir just feminismens rasism den spänningsskapande paradox som Mårssells avhandling förtjänstfullt pekar ut.

Avhandlingen är tydligt disponerad, och indelad i fem delar som består av två kapitel i varje. Inledningens första kapitel presenterar syfte och frågeställningar, teori, metod och material, medan delens andra kapitel utgör en historisk kontextualisering av västerländsk fredsrörelse. Avhandlingens huvuddelar handlar om var och en av de tre författarna, och de har två kapitel som består i närläsningar av de båda valda verken av respektive författare.

För att undersöka materialets feministiska fredstematik ur ett kolonialkritiskt perspektiv behövs förstås teoretiska redskap. Dessa hämtas från forskningsfälten kring postkolonialism/dekolonialism som ifrågasatt den eurocentriska modernitetsbe rättelse om utveckling och framsteg som ju skett på

bekostnad av andra. Framförallt lyfter Mårzell fram de sydamerikanska teoretikerna Aníbal Quijano, Maria Lugones, samt Nelson Maldonado-Torres. Här blir de centrala begreppen "kolonial-moderna maktstrukturen" (Quijano), där kolonialismen betraktas som förutsättningen för europeisk modernitet alltsedan 1400-talets kolonisation av Amerika; det "kolonial-moderna genussystemet" (Lugones), som lyfter fram att den europeiska modernitetens koloniala grund inte bara är rasifierad utan även könad i sin befästning av sexistiska strukturer. Visserligen förskjuts innebörden av genussystemets hierarkiserande isärhållning mellan män och kvinnor i kolonierna – till exempel feminiseras de svartifierade männen och de svartifierade kvinnorna behäftas med utlevande sexualitet till skillnad från de dygdiga vitifierade kvinnorna, men Lugones kallar detta för den ljusa (europeiska) respektive mörka (koloni-)sidan av genussystemet. I begreppet "det västerländska krigsparadigmet" (Maldonado-Torres) i sin tur naturaliseras krigsföring gentemot den rasifierade och avhumaniserade Andre och folkmord framstår som rimligt vid koloniseringen av till exempel Amerika.

Med denna kolonialkritiska utgångspunkt introducerar Mårzell några egna begrepp, som liksom de tre begreppen ovan ska operationaliseras och dekonstrueras i närläsningen av de litterära verken. Först ut är *miliarismens ontologi* som innefattar uppfattningen om att krig är naturligt för mänskligheten. Begreppet *militär temporalitet* ser krig som progression och utveckling. *Barbariets paradox*, dvs att både fredsvänner och krigsförespråkare konnoterar motståndarna som barbarer, liksom *tvetydighetens militarism* ("war is peace") visar hur dikotomier kan inverteras i de olika sidornas argument.

I metodologisk mening betraktar Mårzell skönlitteratur i termer av egen kunskapsform, och menar i förlängningen därmed att avhandlingen bidrar till både nya forskningsrön och teoretisering om fred i vidare mening och inte "bara" till litteraturvetenskapen. Härmed ansluter hon sig till den feministiska riktning som ser skönlitterär fiktion som inlägg i feministisk teoriutveckling, en viktig aspekt som jag gärna hade sett mer utvecklad i analyserna och deras resultat. För rent konkret utgörs sedan avhandlingens faktiska metod av litteraturvetenskapens vanliga "närläsning", det organiserade tillvägagångssätt som utifrån de valda analysbegreppen ställer frågorna som Mårzell söker besvara.

Efter en presentation av forskningsläget kring de studerade författarskapen är det dags för inledningens andra kapitel: kontext. Personligen förhåller jag mig tveksam till värdet av en utbruten, stafageliknande redogörelse som inte vävs in i de faktiska analyserna. Mycket riktigt saknas här avhandlingsförfattarens egen röst, och kapitlet blir mest en sammanfattning av tidigare forskning kring de av Stéenhoffs, Wagners och Olssons icke-litterära texter som berör fredsfrågan, tillsammans med en översikt av den moderna freds rörelsen från upplysningen och framåt. Relevansen för avhandlingens syfte är svår att utröna när Wollstonecraft, abolitionisterna och Berta von Suttners inflytelserika pacifistroman *Ned med vapnen!* (1889) flyger förbi. Visst, avhandlingens tre författarskap verkar i en feministisk tradition av fredsivrare, men jag är tveksam till att ett långt kapitel om denna tradition tillför avhandlingens syfte något annat än ett suddigare fokus.

Vad gäller den studerade epoken känns det dock rimligt att lyfta ordet "pacifism", vilket formulerades 1901 och efterhand fick den även idag aktuella betydelsen av radikal antimilitarism. Men parallellt med ordets etablering expanderar den europeiska vapenindustrin, och snart utbryter första världskriget där en hel generations unga män slaktas på Flanderns leriga fält. Särskilt framgångsrik hade alltså inte den tidiga freds rörelsen varit, men rörelsen växer sig starkare både under och efter kriget, vilket blir tydligt i avhandlingens analyser av de tre fredsengagerade författarnas skönlitterära texter som jag nu ska gå in lite närmare på.

Först ut är Frida Stéenhoff, radikal författare, aktivist och opinionsbildare som knöt samman fredsfrågan med kvinnofrågan och klassfrågan. Hon verkade främst som dramatiker i sin skönlitterära gärning, och den första analysen handlar om dramat *Stridbar ungdom* (1907) som har kallats Sveriges första pacifistiska teaterpjäs. Den handlar om en traditionell familj, i en namnlös europeisk stad, där pappa professorn pysslar om och får arbeta i lugn och ro med sitt stora verk. Mamma sliter med sin vård av frisk man, men har som tur är en vettig manlig vän att flirta med. Professorns syster, generaliskan, är militant fosterlandsälskare och indoktrinerar sin dotter i denna hållning. Dottern är trolovad med sin kusin, professorns son, som dock har blivit radikal pacifist. Sonens uppfattning om militarismens och kapitalismens avskaffande är det vinnande konceptet i dramat, och den delas av professorns unga renskriviska, Vjera. Dessa unga tu

blir istället ett par, och kan sägas representera den så kallade Nya kvinnan och Nya mannen. Och på slutet av pjäsen, efter folkets fredliga uppror som stöds av den inkallade militären från arbetarklassen, blir det till och med regeringsskifte i fredens och jämlikhetens anda.

Denna fredliga revolution parallelliseras av Mårssell med den i samtiden nyligen timade fredliga upplösningen av unionen mellan Sverige och Norge, dvs svensk kolonisering av grannlandet. Vidare menar Mårssell att dramat visserligen utmanar den könade dikotomin krig-fred i termer av manlig-kvinnlig, aktiv-passiv osv, däremot har den en eurocentrisk och etnocentrisk vinkling. I scenanvisningarna står det att karaktärerna inte har några "säregna rasegenskaper", vilket visar på vita européers normativa uppfattning om sig själva som icke rasifierade. Kvinnor liknas vid odalisker i gyllene burar, och de liksom "mindre utvecklade" folk i världen skulle hjälpas av de västerländska vita socialisterna. Hierarkiserande dikotomier kvarstår alltså i pjäsen, trots att de i viss mån inverteras. Men Mårssell menar slutligen att fred, i händerna på Stéenhoff, blir något mer och annat än negationen icke-krig eftersom den ger en vidare bild av vad fredssträvanden kan innebära – jämlikhet och socialism.

I den andra analysen av Stéenhoff undersöks *Ljusa bragder och mörka död* (1915), som Mårssell genredefinierar som en historisk dramaroman. Den parallelliserar första världskriget med 1700-talets slavhandel. Krigsherrarna jämförs med slavhandlare, och den samtida freds rörelsen med abolitionismen. Dock utgör Stéenhoffs text närmast ett slags hagiografi över hennes egen förfader Carl Bernard Wadström. Han var visserligen emot slavhandel i slutet av 1700-talet, och de sydeuropeiska slavhandlarna beskrivs som råa och svartmuskiga (skillnader i vithet) medan afrikanerna är i behov av hjälp av den mer kritvite mannen. Wadström motsatte sig alltså inte västerländsk kolonialism och imperialism i sig, men ville att den skulle vara "filantropisk". Detta dilemma är inget som Stéenhoff varken berör eller problematiserar, så Mårssell drar slutsatsen att verket utgör ett tydligt exempel på så kallad "swedish exceptionalism", det vill säga den svenska världs förbättrande som tenderar att se grandet i sin grannes öga men inte bjälken i sitt eget.

I delen om Elin Wägner undersöks två romaner som utspelas under, respektive direkt efter, första världskriget. *Den befriade kärleken* (1918) handlar om två heterosexuella kärlekspar som speglar var-

andra som motsatser. Det är det världsfrånvända paret, poeten Filip och hans hustru och musa, Andrea, samt det socialt handlingskraftiga paret, Filips syster Mikaela och hennes partner Törnros. De sistnämnda får representera romantitels "befriade kärlek", dvs altruismen.

När romanen inleds åker Filip till Sydafrika för att få inspiration, och blir fast där när kriget bryter ut. Hans hustru saknar honom så mycket att hon hamnar rakt i armarna på en religiös sekt och hamnar i Sydafrika hon också, men som missionär. Hon dör och Filip återvänder stukad till Sverige efter kriget. Visserligen vänds genusdikotomin på ända när Andrea plötsligt blir den aktiva och Filip den passiva, men att vara aktiv som kristen missionär i Afrika rymmer ju både ett kolonialt och imperialistiskt anslag.

Kvinnosaks kvinnan och fredsaktivisten Mikaela håller istället hushåll för frigivna fångar för att hjälpa dem tillbaka till samhället. När en av dem, Törnros, vapenvägrar vid krigets utbrott, blir de ett kärlekspar och som jämställda älskande kan de fortsätta Mikaelas aktivistiska värv tillsammans. Deras altruism ställs emot egoistiskt och världsfrånvänt självförverkligande. I slutänden lyckas Mikaela även få igång Filips insomnade författande, och romanen pläderar för att både konst och social omsorg karakteriserar mänskligheten. Romanen ger alltså en vidare innebörd av fred, då den inte enbart gestaltas i termer av motsatsen till krig.

Analysen av *Den förödda vingården* (1920) framhåller den som modernistisk, snarare än "misslyckad" som tidigare kritiker menat. Mårssell kallar till och med romanen för Wägners första större formexperiment. I likhet med avhandlingens övriga undersökningsmaterial tenderar den att stilisera och sceniskt gestalta relief och motsatser. Varje kapitel gör nedslag i en "scen", och på så sätt närmar den sig ett impressionistiskt berättande. Själv skulle jag kanske snarare relatera till melodrama, men Mårssells äreräddning av Wägners roman är något på spären.

Romanen handlar om Rut som reser till Wien i första världskrigets sluttamp för att bli hjälparbetare för Röda korset. Där träffar hon judiska Gisela som är en lokal hjälparbetare och de blir vänner – mellan raderna älskande, samtidigt som de genomgående rasifieras som vit och icke-vit. Dikotomiska tankefigurer vänds visserligen på ända, med aktiva fredsarbetande kvinnor som därmed hamnar i det finare vänstra ledet. Gisela blir rentav till ett slags judisk Kristusfigur, som offrar sig på krigsherrarnas

altare och dör för deras synder. Militarismens ontologi, här baserad på den kristna tanken om syndafallet och människans inneboende ondska, byts därmed ut mot den kristna kärlekslärans självuppsäkrande ideal. Den västerländska mytologin behöver alltså ändras i grunden, menar romanen enligt Mårzell, och i vanlig vägnersk ordning står kvinnorna som utgångspunkt för förändringen till en fredligare värld. Och får fungera som martyrer.

Två av den finlandssvenska modernisten Hagar Olssons skönlitterära verk från mellankrigstiden står sedan på tur. Båda utspelas i Helsingfors. I collageromanen *På Kanaanexpressen* (1929) granskar Mårzell dess parodi på den paneuropeiska idén. Den bygger på att ett gemensamt Europa kan skapa fred och välbefinnande, vilket dock ska åstadkommas genom att detta gemensamma Europa tillsammans ska kolonisera Afrika för att hjälpa kontinenten att utvecklas. Tanken kan liknas vid Stéenhoffs uttryck "filantropisk kolonisering" i *Ljusa bragder och mörka dåd*.

På Kanaanexpressen handlar om ambivalenta ideologier och utopier bland ett gäng unga helsingforsbor. Själva intrigen går ut på att Peter har varit gift med Amalia, som nu är ihop med Christian som också dejtar Florrie som dock lagts in på sanatorium, och istället blir hennes syster Tessy kär i Christian som övertalar henne att stjåla pengar från sitt jobb eftersom han hamnat i trångmål, så Tessy begår självmord, Florrie är döende, Amalia deppar eftersom Christian flyr, och Peter tar på sig skulden för Tessys stöld. Puh!

Näval. Det centrala kapitel som Maria analyserar heter "Johnny spielt auf", uppkallat efter en populär opera från 1927, som handlar om en svart amerikansk jazzmusiker vars vitala musik utmanar ett stelnat Europa (huvudpersonen spelades av vit sångare med blackface). En av Helsingforsynglingarna har börjat kalla sig för Jonny, inspirerad av operan som även satts upp i Finland, och är samtidigt anhängare av paneuropeiska idéer. Vägen mot utopin, romanens "Kanaanexpress", blir då tvetydig, i synnerhet som fredssträvanden kläs i militaristiskt språkbruk. Erövring tecknas som fredsstrategi, till exempel, och föreställningen om Europas civilisatoriska överhöghet reproduceras. Sådillvida utgör utopin om Paneuropa knappast någon systemförändring utan snarare en dystopi ur ett kolonialkritiskt perspektiv.

Chitambo (1933) är Olssons genombrottsroman som numera ingår i finlandssvensk kanon. Romantiteln anspelar på den ort där den skotske

upptäcktsresanden David Livingstone avled på 1800-talet – "Dr Livingstone, I presume?" Huvudpersonen Vega Maria, vitifierad borgerlig kvinna, har honom som förebild när hon växer upp. Uppväxtberättelsen filtreras genom den vuxna Vega Maria, som i romanens nu ifrågasätter sina förflutna ideal. Hon har slitits mellan sina två namn, där namnet Vega kommer från det skepp som upptäcktsresande Nordenskiöld reste med till Grönland på 1800-talet, medan namnet Maria benämner de traditionella kvinnliga dygderna.

Gestaltningen av Vega Marias frigörelseprojekt rymmer en kolonial kontext, vilket får konsekvenser för romanens fredsbudskap eftersom våldet är immanent. I sin analys av romanen menar Mårzell att den etablerade genrebeteckningen "bildningsroman" inte stämmer. Romanens Vega Maria ser visserligen sambandet mellan förtrycket av koloniserade och av kvinnors underordning, men när bildningsresan inleds med idealisering av conquistadorerna och slutar med filantropisk kolonialism å la Livingstone blir det, om kanske inte motsatsen till bildningsroman, så i alla fall en *kolonial* bildningsroman, enligt Mårzell. Det är lite hårddraget, menar jag, eftersom jag uppfattar slutet som att Vega Maria bryter med *både* den maskulint konnoterade kolonialiseringstanken och med traditionell femininitet. Hon söker en egen väg då hon överstiger namnen Vega/kolonialism och Maria/femininitetsideal som ju hennes far respektive mor valt åt henne. Slutets åkallandet av orten Chitambo som en plats för fred och solidaritet ter sig förstås missriktat, så Mårzells kolonialkritiska läsning har viktiga poänger. Men jag betraktar ändå romanen som en berättelse om kvinnlig frigörelse, vilket jag antar också är skälet till att *Chitambo* inlemmats i den finlandssvenska kanon.

Avhandlingens avslutande sammanfattning lyfter fram hur den studerade epoken visserligen utmanar militarismens maskulina konnotationer och fredens feminina kodning, liksom krig som något naturgivet, men att den samtidigt avhumaniserar koloniserade och rasifierade människor genom att teckna krig i termer av barbariskt och primitivt medan fred utgör civilisation och förnuft. Mandatet för fredstankens förverkligande ligger dessutom i den omarkerat vitifierade kvinnans händer. Uppvärderingen av feminint kodad fred reproducerar då i slutänden fredsfrågans rasifiering.

Men det faktum att västerländsk, feministisk fredsströrelse placerar den vitifierade kvinnan på positionen som fredsskapare är inte ett överraskande

resultat av avhandlingens undersökning. Mårssell knyter i detta egentligen an till 40 år gamla litteraturvetarklassiker som Spivak om *Jane Eyre* eller Said om Jane Austens *Mansfield Park* och betydelsen av kolonialism och imperialism i västerländsk litteratur och tanketradition. Avhandlingens diskussioner hade fördjupats om denna typ av litteraturvetenskapliga verk hade fungerat som tydligare resonansbotten. Trots avsaknaden av en sådan lyckas avhandlingens "hur" ändå komplicera detta faktum i belysande analyser där de valda teoretiska redskapen genomgående sätts i arbete. Det är här avhandlingens styrka ligger.

Alltså – om fred konnoteras som feminint definieras krig som maskulint, och här finns det hierarkiserat dikotomiska tänkande som rymms i etablerat västerländskt meningsskapande. Mårssell lyfter fram att krig historiskt sett betraktats som handlingskraftigt, rationellt och framstegsinriktat, medan krigsmotståndare ses som ociviliserade och primitiva slashasar. När sedan den feministiska fredstatiken vänder på dikotomin utgör krigsförespråkarna istället den negativa polen – vilket dock pekar på svårigheten med att ta sig ur den hierarkiserat dikotomiska tankemodellen. Pläderingen för fred sker fortfarande inom ramen för den ljusa sidan av det kolonial-moderna genussystemet, vilken visserligen utmanar konnotationen mellan fred och femininitet, men fortfarande är instängd i det kolonial-moderna maktssystemet. Så frågan är hur vi kan lösgöra oss från denna dominerande västerländska tankemodell, präglad av androcentrism och eurocentrism, där mannen är människan och väst är världen. Kommer det någonsin att lyckas?

Mårssell visar att Stéenhoff, Wägner och Olsson framgångsrikt utmanar det dikotomiska tänkandet när dess poler inverteras. Men de studerade författarskapen lyckas å andra sidan inte bryta sig loss från dikotomiernas hierarkiserande isärhållning, eftersom de fortfarande är fastklibbade i det kolonial-moderna makt- och genussystemet. Därför reproduceras rasifierade stereotyper i dikotomier som vi – dom, civiliserad – barbar, och fortsätter därmed att låsa fast fredstanken i en janusfigur där det inte finns någon enkel väg ut och bort från den dikotomiska tankefigurens fängelse. Vi måste alltså tänka vidare kring detta, men med oss på vägen har vi som tur är *Fredstatikens kritiska potential*.

Kristina Fjelkestam

Jakob Olsson, *Sladdbarn, vuxennätverk och digitala spänningar: Digitalisering och mediestrider i barn- och ungdomslitteraturen i Sverige 2000–2019*. Karlstads universitet. Universitetstryckeriet. Karlstad 2024.

Den samhälleliga omvälvning som under de senaste decennierna haft störst inflytande på våra liv är onekligen digitaliseringen. Inte minst har den accelererande teknikutvecklingen kraftigt påverkat barn och unga, så till den grad att man kan tala om en ny typ av barndom, där barnet och den unga närmast är cyborger, tätt inflettade i digitala nätverk som de är. Med digitaliseringen föds även nya diskurser kring tankefigurerna barn och ungdom. För att möta denna nya verklighet har barn- och ungdomslitteraturen genomgått ett monumentalt skifte, detta för att trovärdigt skildra, eller åtminstone försöka skildra, barns och ungas samtida verklighet. I förlängningen av detta nya scenario svarar Jakob Olssons doktorsavhandling i litteraturvetenskap *Sladdbarn, vuxennätverk och digitala spänningar: Digitalisering och mediestrider i barn- och ungdomslitteraturen i Sverige 2000–2019* mot ett pockande behov av att blottlägga hur digitaliseringen – men också striden om densamma – tagit plats i samtida barnlitteratur.

Syftet med avhandlingen är "att fördjupa förståelsen för hur 2000-talets barn- och ungdomslitteratur relaterar till samtidens digitaliseringsprocesser och mediestrider som just barn- och ungdomslitteratur – det vill säga böcker producerade av vuxenvärlden, för unga läsare, utifrån en vuxen förståelse för barn- och ungdomen samt vad unga vill och behöver läsa" (s.12). Syftesformuleringen placerar avhandlingen i hjärtat av en dominerande barnlitterär frågeställning, nämligen i spänningsfältet mellan ålderskategorier med olika samhällelig makt: vuxna med makten att representera den nya teknologin och skapa litteratur för mottagarna barn och unga. Olsson menar att just barn- och ungdomslitteratur lämpar sig särskilt väl för att undersöka digitalisering som del av en maktordning. Denna syn på barnlitteraturen är våletablerad och utmanas inte i avhandlingen. Sitt syfte kompletterar han med begreppen representation och didaktisering. Fördelningen av makt mellan generationerna vidgar han till att gälla mediestrider, den kamp om digitaliseringens former och villkor som utspelar sig i och omkring det barnlitterära materialet.

Avhandlingens studieobjekt är konkret: de teknologiska gestalter som står att finna i skönlitteratur för unga läsare i olika åldersgrupper under